

Bolyongásaim

Nyakkendőm Párizsban

Micsoda délután! Most jött el az ideje, hogy hiú aggodalommal hasznát vegyem útipoggyászm fölöslegének, mert persze bosszankodtam, mikor kicsomagolván, nyakkendőt, vadonatúj öltönyt, kezelőgombot s más efféle úri nyavalyát fedeztem fel bőröndömben; szegény feleségem feje, mit gondolhatott, kivel fogok én koktélpártizgatni Párizsban?! Pardon, pardon, most jut eszembe, magam is segédkeztem a becsomagolásnál, hiába, ideges ilyenkor az ember, mert micsoda délután: kávéházi randevú a St. Germain-en, valódi párizsi literátor-társaság – mikor vágjuk magunkat pucba, ha most sem?

Miután ilyen szépen elment az eszem, s az utolsó simításokat is elvégeztem eleganciámon, lerobogtam a legalább kétszáz esztendőes szálloda padlásszobájából, s disztingvált füttyöréssel elindultam a Szajna felé. A Latin negyed hömpölygő utcai áradataiban – ilyent még otthon sem látni: Lenin-, Sztálin- és Mao-nippek a föld pirosabbik arcáról idevilágító dísztárgyacskák sorfala között (1968-as diákmegmozdulások után vagyunk) úgy éreztem magam, mint pici csokornyakkendővel ékesített zsákvarrótú egy szénakazalban. Persze, lépdelhethék itt anyaszült meztelenül is, akkor sem fordulna utánam senki, mégis kínosnak éreztem jólöltözöttségemet a divat városának slampos, szándékoltan henye öltözékű tömegében, s ha jól sikerült megfigyelnem, nyakkendő emberként is csak két néger jött vélem szemben egész utamon. „Én vagyok a fehér néger, nem a bóróm, nyelvem néger” – Kányádi-sorokat skandálva benyitottam a Café Selectbe.

Olvasmányaim, álmaim párizsi kávéháza! Első pillantásra eldöntöttem, hogy ilyennek képzeltem el. A Select különben most már azon kívül, hogy én is megfordultam benne, arról is nevezetes, hogy a két háború közt itt tanyáztak a Párizsra szomjas amerikai írók, s Papa Hem(ingway) is többször füstölögtette itt pipáját. Hol ülhetett? Talán épp e sarokban, hová a hangos társaságba csöppenve óvatosan igazgatom kezelőmet, hogy a márványlapon pirosuló bortócsába ne érjen? Nagy nyűg lett rajtam egyszeriben az öltöny itt, a könnyedén csevegő

FARKAS ÁRPÁD (1944) erdélyi magyar író, költő, műfordító. Főbb díjai, kitüntetései: Balassi Bálint-emlékkard (2002), a Magyar Köztársasági Elnök Emlékérme (2006), Babérkoszorú-díj (2016), Kosuth-díj (2018). A Magyar Művészeti Akadémia tagja (2005). Legutóbbi kötete: *Ostorzúgásban ének* (egybegyűjtött versek, 2019)

és fesztelenül cimboráló társak között, hová is tettem az eszem, hogy elfeledtem: bohémtanyára, művészkávéházba jövök, egy sajnálatosan kis példányszámú avantgárd irodalmi folyóirat fel-felparázsló kedéllyel csetepatézó fiatal munkatársai közé?

Panyókára dobván zakómat, ijedten vettem észre, hogy a szemközti sarokasztalnál egy markáns arcú, szakállas grafikus épp rám szegezi plajbászát, s int, hogy végezzem csak dolgomat, a többit ő elrendezi. Erősen kíváncsi lettem volna, hogy az itt élő kétszázézer képzőművész egyike hová képes züllesztetni ábrázatomat, de gondoltam, tanácsosabb lesz meghúzódni, s különben is – Párizsban semmi sem lehetetlen –, hátha ezzel a portréval fog majd befutni valahová? Ilyeténképpen saját bőrömben maradvá beleszimatozhattam abba a vitába, mely az asztal túlsó felén zajgott, s mely nem is annyira vita volt, mint inkább hangos és türelmetlen tanácskozás arról, hogy miként lehetne gyorsan és eredményesen megszabadítani a költészetet az anyanyelv súlyos kölöncétől. Föl-fölmerült a füstből egy név, mely számomra nem volt ismeretlen – lám csak, milyen műveltek vagyunk! –, az Isidore Isoué, ki a dadaista mozgalom egyik alapítójaként a szó helyett a betűben, illetve a hangban vélte megtalálni annak idején a költői kifejezés egyetlen eszközét. Ha jól értettem, eléggé lekonzervatívotkák holtában is szegényt, amiért hangverseiben csak a görög ábécé nagybetűinek alkalmazásáig merészkedett elrugaskodni. Én, hirtelenjében nem tudván, kinek a pártjára álljak, egyértelműen lelkesedtem kollégáim temperamentumáért s ezért a légkörért, melyben – nem hittem mást – korunk költészete vajúdik.

Fiatal költő és szerkesztő asztalszomszédom, kit rendkívül vonzó egyéniségű embernek ismertem meg, szerbe-közbe otthoni dolgokról faggatott, Kányádi Sándor iránt érdeklődött, kivel volt szerencséje Párizsban *személyesen* is találkozni. Köszöntem, jól van, most jelenik meg tízezer példányban a verseskötete. Döbönt meglepetéssel nézett rám, mely hirtelen fejmozdulattól kicsusszant száján az arra vonatkozó javaslat is, hogy ne marhaskodjam. Kányádi barátomat azzal próbáltam mentegetni, hogy már mifelénk ilyen elmaradottak az emberek, időnként verset is olvasnak, s nem kell megijedni, még egyáltalán nem biztos, hogy azok a versek jók is. Például gyanúsán meg lehet érteni belőlük ezt-azt, s amolyan ásatag, rendes módon vannak írva. Erre valamelyest megnyugodott, s újabb rendelést tett egy pohár borra.

Zsongott hát a kávéház, téma témába csapott, egy hosszú hajú fiatalember nyomdai spaltokkal robogott be, végre öltönyöstől, kézelőgombostól otthon éreztem magam én is. Ekkor tűnt föl, hogy rajtam kívül még ül hallgatag ember az asztalnál. Csupa szem, csupa fül tartással gubbasztott a padkán, s aligha hinném, hogy megszólalt volna a délután folyamán. Érdeklődésemet szomszédom oltotta: ő a folyóirat alig néhány párizsi előfizetőinek egyike, szeret eljárni közjűk, szívesen látják, nem is zavar sok vizet. A jobb korokban nagybetűvel emlegetett Olvasó tehát ő. Ül órákon át a szellemi erjedés zsvijában, jelen van figyelmesen, magányosan és árván, akár a nyakkendőm.

(1972)

Iskola Firenzében

Ez lenne hát a Battistero di San Giovanni, Olaszhon legnagyobb keresztelő-kápolnája. Ezerkétszázhatvanötödik esztendejében az Úrnak itt tartották keresztvíz alá Dante Alighierit. Bizonyára csúnya, vörös és ráncos képű csecsemő volt ő is, és oázott irtózatosan, míg türelmetlenül topogott az áhítatos gyülekezet, hisz a Péter-kapu melletti szülői házban lakomára terítve vártak már az asztalok. Aztán tudjuk, mi lett a vége: fölcseperedett a középkor legnagyobb költője. Na, ennek a piszkos autós népségnek ugyan cseperedhetett, előzőnk az ősi város szűk utcáit, hogy oldaltáskámat, mint valami figyelmeztető lámpát, magam előtt lengetve tudok csak haladni tenyérnyi szigettől szigetig, s a San Croce bejárata előtt legszívesebben megsuhogtatnám magam körül, hátha elsöpörne néhányat a lépcsőkig merészkedő, túlkölő jószágok közül. Hát nem tudják ezek, pszt!, nem tudják?, hogy ott bent Michelangelo, Machiavelli, Rossini és Galilei urak nyugosznak? Megereszkedett lélekkel igyekszem kivergődni az olasz reneszánsz füledt, pofátlan utókorának benzingözéből, csöndes, hűvös utcácskára bukkanok végre, holtfáradtan lekuporodom egy lépcsőre, s megtörlöm a hűséges Chianti borosüveg száját. Mit ad Isten, megáll orrom előtt egy nyolcszázötvenes Fiat, kiszáll belőle egy hosszú-hosszú reverenda, s rám se bagózva átlibben a mellettem kuporgó borospalackon. Hátrapillantok: hát bizony, egy templomocska küszöbén korhelykedem... Szep penten továbbállok. Néhány utcával odébb egy kis márványtáblán akad meg a szemem. Vésve vagon rá gyönyörű betűkkel, hogy ebben az épületben iskoláztatott a nagy olasz, nos, ki más? Dante Alighieri! Megnyugszom valamelyest: Dante mellém szegődött. Firenzei vendéglátóm ma ő, s mégsem akar elszivárogni a belém lopakodott profán hangulat. És – most már alaposabb körütekintés után – lekuporodván a szemközti sarokra, az ősi köépület mustrálgatása közben komoly, kilenc esztendő körüli fiúcskát vélek kilépni az egyébként zárt kapu mögül, tetszik nekem ez a Dante fiú, motyogom magamban, s a későbbi közéleti férfiúra és hatalmas költőre gondolok. Ő egyelőre ott a sarkon még csak a nyolcesztendő leánykát, Beatrice Portinarit pillantja meg, a férfikor poézisébe hajló gyermekszerelemre gyulladván. Tetszik bizony nekem ez a költő – kapok észbe újból –, kinek tudós férfiak kerekítették szemét a nagyvilágra, s dédelgethették volna finom firenzei szalonok, mégis veszélyes politikai küzdelmekbe vetette magát. *Isteni színjáték*ának szárnycsapásait sem féltette – pápák, politikusok, köztük a hitvány Bocca degli Abati úr a megmondható – nem féltette bizony a művészetet a „sárba rántó közéletiségtől”. A latin szó is ebben az oskolában kerülhetett nyelve alá, mellyel később, számúzettetvén, ígyen sóhajtott: „Népem, mit vétettem ellened?” Miféle beszéd ez? Latinul szólítani a népet? – fortyannának fel manapság mifelénk ilyen költői kérdés hallatán mindazok, kik a népiség fogalmát földidézni is csak idézőjelben képesek, eleven, és úgy látszik, pusztíthatatlan utódaiként Della Casa reneszánsz kori ítéshozó, ki már hajdanán „népiesnek” fitymálta a költőt „harosságáért”. Nahát!

De elkanyarodtunk! Hiszen ezen a hajdani iskolán akad még szemlélnivaló. Ahhoz képest, hogy egy Dante koptatta küszöbét, első pillantásra szürke, jelentéktelen épületnek tűnik. Nekem például se Dantéről, se Shakespeare-ről, egyetlen zseniről sem jutott eszembe soha, hogy iskolába is járhatott... Ebben a műemlékekkel zsúfolt városban oly csöndes például e kis márványtáblával meghúzódo iskolának a környéke, hogy semmiképp sem tudnám zarándokhellyel összetéveszteni. Mifelénk bizonyára kultikusabb lenne a becsülete. Jófajta keleti ember az ősit s a keveset igen becsüli. Eszembe jut például egy hatalmas torta. Négyszáz éves fordulóját ünnepelte egyik székelyföldi gimnáziumunk. A sokadalmi dárídó fénypontja: behozták az iskolaépület tortából mintázott makettjét a legbecsesebb vendég elé – megszegés végett. Választhatott a megtisztelt: a tornateremmel óhajtja kezdeni, a tizedik osztállyal, avagy az igazgatói irodával éppen. Így, ahogy Dante iskoláját elnézem, ebből töpörtyús pogácsára ha futná – arra is legfennebb az ezredik évfordulón.

Firenze, Firenze, nem csavarod te azért el az én fejemet – rázogatom kifele az utolsó cseppeket is a palackból. Aztán fölkászálódóban észreveszek az aszfalton egy roppant ismerős krétarajzot. De hiszen gyermekkorom osztálykockái ezek! Fállábra állok, s szorgos szökdeléssel ezt az „iskolát” még kijárom.

(1972)

Júlia selyemharisnyája

Ha már Veronában jár az ember, Capuletékhez csak be kell térnie egy fertályóra, annál is inkább, mert tárva-nyitva tartják a nagykaput. A kaput igen, de a házba nyíló ajtókat már kevésbé; térülök-fordulok a szűköcske udvaron, s – van itthon valaki!? – Júlia kisasszony erkélye alatt zsebre dugott kézzel nagy gangosan megállok. Így figyelem magamban darabig, hogy gyűlölet-e elegendő élmény a megilletődéshez, s megállapítom, hogy ezt az erkélyt valaha láttam már a moziban, hacsak nem épp a filmesek hagyták itt idegenforgalmi célokra, s az utcai képeslapárusok balkonjához, melyen a Capulet leány oly huncutul könyököl, hogy arcmását a szeretett vásárló egy kis ragasztó segítségével kedvese picit portréjával behelyettesítheti, ugyancsak hasonlatos. Na, jól van. Vagyok még én is annyira romantikus ember, mint a nagyvilág többi fia, s itt, a helyszínen, könyökölni ezennel, odaképzelem minden eddigi szerelmemet. Mivel elég sűrűn éltem ifjúságomat, ebbéli fáradozásom eltart egy darabig. Jönnek hát sorjában, s lassú szempillabólintásomra – köszönöm! – távoznak is, némelyiket hümmögve még visszahívom, méregetem, s dolgára engedem ismét. Arra volnék kíváncsi, hogy akadt-e még köztük, akiért ezt a háromméternyi magasságot kötélhágcsón megmásznám. Ekkor veszem észre azt a harisnyát. Azt hiszem, szemem káprázik, dörzsölgetem is módjával, de hát semmi kétség: egy valószínű női harisnya fityeg ott, ahol a bal oldali erkélypárkány a falba ér. A lábfej helyén picit kő dagadozik, nyilvánvalóan valami vidám suhanc dobhatta föl – dekorációnak. Dobta, nem dobta, Júlia harisnyája az már nékem, s rögtönzött

erkélyjelenetemből máris elküldöm azt a leányzót, ki annak idején a kolozsvári Hóájában arról duruzsolt, hogy egyik régi szerelméből egy lyukas zokni okából ábrándult volt ki. Hát itt hágcómászás nem lesz. Na, nem azért, lányok, mint-ha sokatokért nem másznék vissza az ifjúság elragadtatás-melegébe – de hát lehet ezektől...? Ezekről itt körülöttem, ettől a turistatömegetől, mely az udvart előzönlötte? Könnyörtelen udvariassággal máris félrelök egy idegenvezető úr, s az erkély alól magyarázza is az angol diákcsoportnak, hogy miről van szó. Három falra szerelt automata működik még az udvaron, melyek százlírás ellenében öt nyelven közlik, képernyőn tanúsítják, hogy mennyire fontos zárándokhelye ez itt a szerelemnek. Kikergettetvén erkélyjelenetemből, szorgalmasan fülelek az idegenvezető angol szavaira, s sikerül is annyit megállapítanom, hogy tízperces előadásában egyszer sem ejti ki Shakespeare úr nevét. Apák sorsa! Mert hát hiába „orozta” volt olasz novellistától a veronai fiatalok történetét, mégiscsak ő volna az atyja ennek a Júliának s annak a Rómeónak, kiket, ugyebár, az egyetemes szerelem szimbólumává sikerült nemzenie. Az életerős fiak s az egyetemes értékű művek túlnőnek néha szülőiken, s bizony, Shakespeare úr, még a világirodalom sem felsőrendűbb az életnél, főként mostanság, mikor, lám, szemébe csüng Júlia kisasszony selyemharisnyája.

(1972)

Palackposta

Gyönyörű augusztusi estén irodalmi hetilapunk szerkesztőjével üldögélünk a Szent Márk téren, na persze nem fényárban úszó kávéházi asztalkánál – kinek van arra pénze! –, csak itt, a tér peremének meleg márványburkolatán, messziről idecsavargott, vásott társak között; bocsánatot kérek, nem is tudom hirtelenjében, szabad-e helyettes főszerkesztőt földön ülve ábrázolni, helyesbíték inkább: Szilágyi István barátommal, romániai magyar íróval (ugye, így mindjárt más?) üldögélünk a Szent Márk tér esti zsvájában, és természetesen fene-mód jól érezzük magunkat. Jó közérzetünk egyik forrása a Tokaji címkés borospalackban rejlik, melynek olcsó tartalmát – sanda gyanúk eloszlatása végett közlöm – nem korhelykedés céljából használjuk egészséggel, hanem a mindennapi (elég borsos árú) levesétel helyett s gyanánt, az áldott hazai füstölt szalonna mellé. Drága székelyszentmiklósi malac, te sem gondoltad volna, hogy Velen-cében szolgálsz majd korgó gyomrú vándorok örömeire s hasznára, kik óvatos szeleteket szelnek most paprikás hasalji részedből, míg pezsgők pukkannak a fényárban úszó tér közeli asztalainál, s három nagyzenekar játszik, ó, s mit játszik: a *Csárdáskirálynő* és a *Víg özvegy* negédes dallamai hömpölyögnek, s a messzi Amerikából ideröpült hölgyek arcáról leolvad a festék a műélvezetbéli fölindueltságtól, mialatt skatulyából kirántott tip-top urak gusztálgatják a mindig szomorú ábrázattal ácsorgó piktorok képeit igen nagy szakértelemmel, s anélkül, hogy pénztárcáikba nyúlnának. Üldögélünk még egy darabig a tér partján, hol új s újabb kísérletképpen mindegyre a gitár húrjába csap a világ idehúzódtott

ifjúsága, mondanom sem kell, eredménytelenül, mert partra veti hangjukat mindig a hömpölygő operettmuzsika. Bedugjuk mi is az időközben megürült üveget, s a tér imigyen palackba zárt hangulatával odébb húzódunk a Dózsepalota előtti mólóra, hallgatni a világ legcsodálatosabb és legmegnyugtatóbb muzsikáját, a tengert. A cölöpök közt sötéten és méltóságteljesen csobbannak a gondolák, s a messzeség sós íze a hazai szalonnáéval elkeveredve nyelvünk alatt ott tündérkedik. A messzeségről és szalonnáról aztán eszünkbe jut, hogy mi íróemberek volnánk, s e magunkra eszméléshez híven lapot tépünk ki jegyzetfüzetünkéből, s könnyen olvasható nagybetűkkel róni kezdjük: „PALACKPOSTA. A XXI. SZÁZAD SZÍVES FIGYELMÉBE.” Röviden beszámolunk úti tapasztalatainkról, vázoljuk Európa nagyobb városainak civilizációs szintjét, az árakat, javaslatot teszünk mindenféle térzene betiltására. Otthoni barátainkra tereljük a szót, hosszú-hosszú listát állítunk össze az általunk ismert gyermekek névsorából, kérve a kedves XXI. századot, hogy figyeljen majd rájuk, gondjukat viselje, s engedje meg nekik, hogy népükhöz hű asszonyokká-férfiakká vájjanak. Részletesen beszámoltunk továbbá a hazai magyar irodalom jelenlegi állásáról, törődtünk nemzetiségi kiadónkkal, a Kritérionnal, s figyelmeztettünk arra, hogy irodalmi lapjaink nemsokára világszínvonalat fognak képviselni, tanácsos lesz földkerekség-szerte rájuk előfizetni. Sorainkat zárva a legjobbakat kívántuk Néki, az Egyetértés és Béke Századának neveztük, majd levelünket összehajtogatva gondosan palackba zártuk, s jó messzire bedobtuk a tengerbe. Későre járt, mögöttünk csendes volt már a tér. S ama szent és mély meggyőződésünkkel, hogy mi megtettünk minden tőlünk telhetőt, s a többi már nem lelkünkön szárad, abban a szent hiedelmünkben, hogy a hazai magyar irodalomból legalább ennyi üzenet eljut a nagy óceánba, becsavartuk tollainkat.

(1972)

Hermafrodita idő

Ki vihart vet, s szelet arat...

Így kezdődött

Mindaz, mi igaz és pőrén egyszerű, fenséges is egyben. E fejtartással becsülöm a földkerekség népeinek nemzeti érzéseit, melyekhez, ha ünnepi pillantás tár-sul, főt biccentek. Hogyne lenne hát életem tartozékaként megbecsülésre méltó nemzeti lélegzetvétele annak a román népnek, mellyel országalkotó közösségbe kényszerültem, melynek égboltja alatt ugyanazon nap szikkaszt, zápor áztat, még akkor is bizony, ha lassún változó történelmi koronként megalázó védekezési élethelyzetben tartanak, kényszerítenek hatalomváltó urai. Oltani már belém nem oltanak gyűlöletet, megvetést vagy akár lebecsülést más népek iránt;

ó, nem csupán azért, mert keresztény volna bennem a lélek, de mert ismerem az európai nemzetek történetét, egészséges emberi környezetben nevelkedtem, s munkaeszközöm a szeretet. E szeretetnek persze röpke fél évszázadom alatt számtalanszor próbálták vérét venni, ettől erősödött mára olyannyira, hogy ha netalán afrikai emberevők közé keverednék, kik nemzeti szertartásukon elfogyasztásomra készülének, megrendült megértéssel állnék elébük: éhesek vagytok bizony mítoszra és húsrá, honnan tudhatnátok, hogy nem én vagyok számotokra a legfinomabb falat? Itt állok, másként nem tehetek.

Futnak bennem a gondolatok a képernyő fénycsíkjaival, melyek a román nép hetvenkét esztendő s egyesülésének s egyben új, első nemzeti ünnepének gyulafehérvári pillanatait közvetítik. A szertartás külső kellékeivel egyetemben friss, erős, méltóságra törekvően magasztos. Ez az ősi nép, mely nemzet voltában kényszerűen fiatal, nem tehet arról, hogy a történelem tektonikája arra kényszerítette, hogy kurta időszakonként váltson himnuszot, országcímet, nemzeti ünnepnapot, felségjelet. E népet, miként annyi sorstársát a Balkántól föl azon Kelet-Európában, rostába ültették, s azt a rostát pofozzák. Amit ma látok, még csak nem is a román nép, annak kisebb tömege csupán, s egygé verődött – a toborzás szót kerülném – gyülekezet adja át magát a vadonatúj élménynek. Szónokai emelkedettek, pontosak, elegánsak, néhány óra alatt óhajtanák megvilágítani azt a nemzetük számára életbevágó történelmi pillanatot, melynek csak ideológiában hullt ezeddig magva, de a konkrét és pontos, nemzedékről nemzedékre szolgáló történelemismeret háromnegyed századon át gondosan elkerülte. Féltém, hogy eme egyszerű oknál fogva a szervezeten összesereglett gyülekezet első szabad nemzeti ünnepén csőcselékké válik; s lám, csaknem megtörtént. S talán mégsem. Mert semmiképpen sem nevesíteném csőcselék-ként azt a tartalmas nemzeti érzésre áhítózó népréteget, melynek föld- és társadalmirend-mozgató elszánásáról forradalomként beszélnek, de decembertől decemberig halottaival együtt ellopják, egy esztendő januárján, márciusán, júniusán át indulatait, a szép, szabadságkereső indulatait manipulálják, legszen- tebb áldozatvállalásait hatalmi harcok malomkerék-lapátjaira vetik, s azt, amit a századvégre jutva ideje lenne mívelnie, a tartalmas, nemzetépítésre szolgáló tudatépítést csak könnyed őszi tarlóhántással kényelmesek végezni, mely szán- tásba konkolyt hintnek: xenofóbiát, idegenutálatot, s ha már mi, magyarok vagyunk népesen kézügyben, gyűlöletét az együtt élni szándékozó magyarnak.

Nem nevezném csőcseléknek a gyulafehérvári téren összesereglett emberek gyülekezetét, azokat, kik nemcsak hadonászó karjukat hozták s fujjogató ajkukat, de apáikig visszamenően legalább két nemzedék kötélrángatott tapsainak pirosát kihúlt tenyerükben, lélek nélküli, kötelező fesztivítások emlékét. A fejek fölé emelt táblák egyetlen szervezet, számomra közömbös, de ellenem és közösségem ellen sunyin és radikálisan támadó szervezet jelvényét viselték, tüntetően és letagadhatatlanul. Hogy mért nevezem mégis közömbösnek ezt a szervezetet, mely úgy óhajt gyanútlan, történelemismeret, valamint kortársi időisme nélküli tömeget maga köré vonzani, hogy mételyt hint, miszerint el

akarják venni tőle házáat, marháját, feleségét és honát vadidegenek, s hatalomra, puszpajtásságra így tör hadügyminiszterrel és államelnökkel; közömbös bizony számomra, számunkra, mert amit tőlünk alságos orcával félt, óv, fenyegetettnek jelöl, az van! Otthonunk Erdély, a mienk is, azokéval együtt, román sorstársainkkal együtt, kikkel, mert közös népdalaink is vannak, tudják és megértik, majd ha lefutnak e kispolitika nagyvizei: nem hordjuk el egymás alól zsebkendőnk négy sarkában e földet.

Nem a csőcselék arca bizony, melyen a kamera e félszeg módra sikerült ünnepségen óvatosan pásztáz: a kisemmizettek arcát látom eltorzulva, a legkifosztottabbakét, mert még azt sem sejtik, miből semmizték ki őket. Nemzeti ünnepet ülnének, s bevághatóak a képsorok bármely rögbimeccs nézőterébe. Áhítatnak, megilletődöttségnek, de még ellenséges arcvonásnak sincs semmi nyoma. Jó hecc ez, fiúk – ennyi csupán, csupán csak ennyi. Ott fenn, Bukarestben a – kényelmetlenkedve elfogadott – pluralizmus idegen fogalom eme arénában. Lehujjogják a parasztpártot, a liberális párt képviselőinek nemzetölélő szavait, természetes tehát, hogy ha magyar szenátor szól, neki szava sem lehetne. De van, tehát mondja. Beleretten e bátorságba a képernyő is, s midőn a nemzeti tolerancia legkihívóbb, s egyben figyelmeztetően társkereső szavai hangzanának el, az idej tévzés első alkalmából beáll a műszaki hiba. Se kép nem érkezik, sem hang nem hallatik. Megszületik a csúcs-tolerancia. És itt zárójel nélkül megjegyezem, hogy Szócs Géza szenátusi munkáját távolról ismerve, írotársamat becsülöm magatartásáért, amivel egy uszult (mert következetesen uszított) tömeg hujjogása elé állva nemzetiségünk kalapját is megemelte, azt a bokkrétázatlant és fájdalmakkal szalagozottat egy testvérnép nemzeti ünnepe előtt.

És nézem urainkat a televízió kamerájával együtt, uraink feje körül glória helyett bizony hujjogásfellegek kerekednek, ezúttal nem őket füttyülik, hiszen választóik sereglettek össze, hanem annál is többet, mire országot kellene építeniük: a demokráciát. Eleinte hatalmi helyzetbeli mosolyra rándult ajka az államelnöknek, a szenátus elnökének, a parlament vezetője első pillanattól gondterhelt, ők hárman első perctől értik, hogy felleglória nő itt fejük körül. Csupán az ország miniszterelnöke hozza széles mosolyát eme arénába, először csitítgatna fölkúszó kedélyt, de mikor a magyar szónok román nyelvű szavaira felduzad a tömegkedély, megfedkeznek státusáról, méltóságáról, nemzeti ünnepről, s választási kampányba csöppentve magát, karját, öklét magasba emelve, elnöki vigyorát tündököltetve biztat: „Jól van, fiúk!” Isten és a sajtó a tanúm, nem szoktam államférfiakhoz nevelőtanítónak szegődni. Semmi sérelem bennem, amiért nemzeti kisebbségem elleni tüntetésre bátorít egy országos viszonylatban szűknek tekinthető gyülekezetet. Ártott nekünk ennél többet beleegyező fejlődésűsáival és ama biccentéseket visszavonó aláírásaival. Én nem magyarként nézem ma őt, csak miként nemzettársai javai emlegették – kultúremerként. S mint ilyen, elismerem, társaságban, ha ama társaság szűk, európai államférfiakból, diplomatákból áll, tud viselkedni. Mosolya, világnyelveken rögtönzött okos

szava, kellő, ülő helyzetben keresztbe vetett lába van hozzá, de tágasabb társaságban – ím, Gyulafehérvár – az ország színe előtt nem tud. Nem tud, mert egy ország miniszterelnöke, bármennyi belső készítés fakadjon ez irányban benne, nem tekinthet bokszeccsnek egy nemzeti ünnepet. Vád ne érjen tehát népet, melytől az iskola legeurópaibb árnyalatait évtizedeken át megvonták, amiért ugyanúgy viselkedik első nemzeti ünnepén a piacon, miként Párizsban tanult miniszterelnöke.

Míg e sorokat magam elé beszélem, szól a rádió, mondja: zeng már a sajtó. Bekapcsolom a televíziót: az elnöki sajtóiroda közleménye emlékezik a tegnapi, és tömegeket utónevel. Az általam emlegetett, de nevén ezúttal sem emlegethető pánromán szervezet elzárkózik a felelősség elől. Megfeddik a népet, kissé feledésre ítélik a történeteket, felelősséget nem vállalnak. Elhangzik ellenben egy választások idején esetleg kulcsmondatként kezelhető, ősi dák-románnak nevezett közmondás: „Ki szelet vet, vihart arat.”

Nos, én, a csak nagyon kevés román társam által lenézett hun ivadék e közmondás párját legalább hét európai nyelven ismerem. S megnyugtatom, nem a pillanatnyilag izgalomban levő kormányt, csupán ama szervezetet, mely e kezdetben gyanútlan államférfiakat ily fölösleges izgalomba hozta: türelmes és hosszú hónapok munkájával vihart óhajtottak vetni – természetesen egzisztenciális létük érdekében –, de csak szelet arattak.

Mert ami Gyulafehérváron történt szélfuvintás csupán, szándékaikhoz képest.
(1990)

Tőkére hát Tőkés László fejével?

Veszélyben az ország, süvölti a média, s hogy világos legyen, miért: a parlament és a sajtó Tőkés püspököt megsemmisítő szándékú erővel támadja, s ráadásul mindez általában nem érthetetlen és nem is csodával határos jelenség. Minden demokratikus berendezkedésű országban helye van a szembefeszülő véleményeknek, így mi sem vettük és vesszük fel a felénk dobott kesztyűt, ha nincs a hazugság és a rágalom köveivel kibélelve.

Íme, zeng az éter és a sajtó, hogy Magyarország egyik kisvárosában az Erdélyből kiűzött magyarság néhány képviselője, valamint két-három nemzetközi szervezet tagja elveszített szülőföldje jövőjéről mer álmodni. Szélsőségesnek is tekinthető óhajok is megfogalmazódnak, amennyiben az álmodozás szélsőségesként ismerhet olyan valóságmentes ábrándokat, miszerint Erdélyország például lehetne független territórium is a Föld hátán, ha bármely nációjának tisztviselői nem szándékoznának távozást sürgető útlevelet nyomkodni bármely, magát otthon érezni óhajtó polgára markába. Elég szobatiszta a fogalmazás, ügyész úr?

A világ minden tájáról egybegyűltek mellett romániai meghívottak is részt vettek (többek között Tőkés László püspök úr) azon a konferencián, melyen a résztvevők, ki tudja, kinek a felkérésére, elhatárolták magukat a minden való-

ságalapot nélkülrő, Erdély független jővőjén való merengéstől. Nem voltam jelen a tanácskozáson, magam is csak a képernyőről értesülhettem Tőkés püspök úr szenvedélyes aggodalmáról, mellyel az exodusnak kitett magyarságot, egyszóval híveit, nyáját a végromlástól, azaz: az ország elhagyásától féltette. Magam is túldramatizálnak éreztem e feltevést, mely a magyarság szőrványvidék-tapasztalataiból táplálkozik, tudva tudván, hogy mi itt, Székelyföldön, dacolva minden rágalom-hadjáráttal vagy épp annak megerősítő tudatában, megvetettük lábunk, s akik nem futottak tova, immáron maradunk. Ama tanácskozáson az RMDSZ-képviselő elhatárolta magát minden illúziókergető s valóságálatpot nélkülrő romantikus megnyilatkozástól, s közös közleményt sem a magyarországi hivatalosság, sem romániai, kárpátaljai, sem szlovákiai, sem jugoszláviai jelenlevő nem írt alá. Ennyi az egri veszedelemről.

De mint mondám, zeng a parlament, fölforr a televízió képernyője, tüzet okád a kormánypárti sajtó. Tegye, önmagát leplezi le. Célpont persze ismét: a romániai magyarság. Sebaj, belevastagodott már a bőrünk.

Viszont, kérdezem én, meddig csapnának a felháborodás immár eget érő hullámai, ha a magyar parlament például napirendre tűzné Vadim Tudor és hittársai ama kijelentését, miszerint nemcsak a Tiszáig vonulnak majd a román seregek, hanem, miként e században már két alkalommal megtették, harmadik ízben is megszállják Budapestet? Gondolom, szintén, mint ősi román földet. Mit tennének Jugoszlávia, Bulgária és Görögország kormányai, ha komolyan vennék Adrian Motiu parlamenti képviselő úr ama kijelentését, miszerint hatmillió (?) román él országunkon kívül, a Balkánon, s Besszarábiát leszámítva még két román állam e térségben létrehozható lehetne. Nem, nem dugták össze fejüket a Balkán-honatyák még egyik ország parlamentjében sem, mert ők azért tudják: bolond libból bolond szél fú.

A kétmillió erdélyi magyarság mégis nagy nyűg, nem tüntethető el nyomtalanul, így hát csak fejét vennék. Az ultranacionalistáknak, úgy tetszik, nincs nagyobb szégyene a román felkelésnek, mint a tény, miszerint e rendszerváltó megmozdulás épp egy magyar protestáns lelkész portájáról indult, román, magyar és német ellenállók élőláncával.

Azóta Tőkés Lászlót magyar kémnek, KGB-ügynöknek, hazaárulónak s jó ég tudja, még minek becézik mindazok, kik végeredményben nagyon távoli áttéttel neki is köszönhetik, hogy új kormányban, szabad parlamentben, szabad sajtó főszerkesztői székében fejthetik ki demokráciaellenes tevékenységüket. Tőkés Lászlónak fejét kérik, törvényszék elé óhajtják állíttatni, kiutasíttatni az országból csak azért, mert annyi román bel- és külföldi társával egyetemben gyanakvással fogadja az állam gazdasági és nemzetiségi politikáját. S persze, mert teszi mindezt romániai magyarként. Hogy is engedhetné meg magának másként a helyi román lap főszerkesztője, hogy *Távozz, sátán* címmel utasítsa ki e honi földi paradicsomból azzal a váddal, hogy templomában annak idején a román nép ellen prédikált. „Ah, be kár, hogy nem csapott le rá idejében a Securitate!” – sóhajt a szerző. Ha legalább egy istentiszteleten részt vett volna

tisztelt ateista-kommunista beállítottságú kollégánk, tudhatná, hogy Tőkés tiszteletes a román falurombolás és a ceausisza nemzetiségi politika ellen emelte fel szavát, s a Securitate büntény hiányában nem tudta akkor hirtelen eltüntetni. Fölösleges Manolăchescu barátunknak nosztalgiáznia a túnt Securitate iránt, utódszervei működnek, s a Rahovei utcai, valamint a jilavai börtön is kiürülően az ország romba döntő elítélteitől, akad hely, s ha ő maga is besegít, számos, azok részére, kik 1989. december 22-én vérüket nem adhatták szabadabb s egyben szószátyárabb időkért.

Tőkés Lászlót pedig nem kell megvédenünk, olyan „sátán” ő, ki kivételesen Isten és egy egyetemes, szabadságszerető közösség kegyelmében leledzik.

(1991)

Lóvátévők

Haragszik az RMDSZ csúcsvezetése, mert holnap Sepsiszentgyörgyön civil szervezetként megalakul a Székely Nemzeti Tanács jónéhány magyar képviselőnk kezdeményező hozzájárulásával, akik éveken át dolgoztak azon az autonómia-státútumon, melynek nyilvánosságra hozatalát vezetőink azáltal torpedózzák egyfolytában, hogy „nem jött még el az ideje!”. Jól értjük, felkent uraink szerint tizennégy esztendő múltán sem vált még időszerűvé, maradt választási szlogen csupán mindaz, mit nemzeti önvédelmünk legközvetlenebb célpontjaként határoztunk meg. Talán a nemzetközileg elfogadott és aláírt, de minden lehető alkalommal megszegett, garanciákat magukba foglaló jogvédő nyilatkozatok, új történelmi helyzet szülte struktúraváltás lehetőségét villantó és újratárgyalandó számonkérés helyett azért választották a könnyebbnek tetsző utat, bármely rendű-rangú hatalom megkaparintásáért közösségünk csicskásítását, mert csupán a pártfegyelem irányította társadalomvezetési, -koordinálási modellt volt lehetőségük megismerni eddigi életük során. Persze, sosem fogják elhinni, eget-földet sisteregтетő pártcsatározások nélkül is járna csupán nemzeti kisebbségként is, de jure, s főleg egy mérsékelt égövű ország adófizető polgáraiként annyi jószág, amennyit hősiességükkel és megalkuvásaikkal, hálás és háládatlan szavazóik számára ebben a mindig is csikorgó-nyikorgó kerekű társadalomban kiharcolniuk vagy éppenséggel elveszejteniük sikerült. Hogy a kormányközeli párttagsággal járó, külön belógatott pénzes zacskókról ne is beszéljünk.

Ámultan látom, hogy fürge tolljárású opportunistáink a holnapi függetlenedési kísérlet sikerét mindenekelőtt a román közmegejtéléstől féltik. Miközben tudják, hogy egy ígét, szót, fogalmat e csúnya televénybe legalább tíz vagy ötven évvel azelőtt kell elhullatni, hogy magva nőne vagy szakadna. Kérdezném: hogy a fenébe várhat épelméjű az újólag nemzeté államosított románságtól máról holnapra, épp székely autonómiaügyben meg- és egyetértést, mikor annak együtt borsódzik a háta a romániai magyarság hivatalos érdekképviseletével? Kinek kell még oly hosszas karrierharc után radikálisabb átrendeződés? Miért küzdjön ő,

félíg felfalt idegrendszerével az önrendelkező tanácselnöki, polgármesteri vagy akár prefektusi székért, ha győzelem jöttével váratlanul más ül bele? Mert hogyan tudnád meggyőzni a minden választási haraburában csúcsra járatott magyar mumus ártalmatlanságáról az egyszerű román embert az önrendelkezés, a régiósítás szociál-morális előnyeiről, mikor már csak ortodox istenében maradt minden bizodalma, s papjai, igen, teológialag talán a kor szintjén felkészült papjai úgy játszanak véle, időnként megtejtelve babonák iránti fogékonyságát is, mint macska az egérrel. Hogyan tudnád megértetni egy egyszerű román emberrel, hogy nem egy más nációbéli ismeretlen az ő feltétlen ellensége, ha még azt sem képes észrevenni, hogyan tartja, rángatja zabláját az ő demokráciát mímelő, központosítottan tolvajló nemzeti kormánya? Amely lehet bármily alakzatban bukducsoló, honjait is nemzetiségeivel együtt veszejteni kész gonosz vagy csak dilettáns. Ott riszál körülötte mind, kiket valamilyen balkánian titokzatos tehetetlenségi erő sorsod egyengetésére küldött – adassék tisztelet a mindenkori kivételnek! –, s ehelyett kéretlen is nyújtogatja puszira fülcimpáit, mert hát tele két karja jófajta szilvóriumot kotyogtató demizsonnal. Jó régen, mikor még csak házitrabant ügyében koptatta a minisztériumi lépcsőket, így szocializálódott.

Bizony ott tartunk, ha az általunk képviselői hatáskörrel felruházott feleinkkel nem tudjuk megértetni sorskérdéseinket, a románságban már nem is reménykedhetünk.

S hogy az RMDSZ csúcsvezetése nem szívlelte meg a székelyföldi és partiumi óhajokat, miszerint nemzetpolitikájában ne homogenizálja a szórvány- és tömbmagyarság más-más igényeit és lehetőségeit – forrása csupán a mai ütközéseknek. A baj, hogy személyi presztízsek, bársonyszékek, változó kormányokkal váltott mézes csókok kedvéért feladta már 1990-ben megfogalmazott, de négy év múltán Brassóban szabályzatban rögzített autonómiaigényét is. De még ez sem volna oly sötét, ha finom füleinkkel nem hallanánk szájukból naponta, hogy: ők a Bethlen Gábor-i politizálás kitüntetettjei (szegénynek nem volt hozzá ennyi hintója s rezidenciája), miközben éppen ő, az RMDSZ-csúcs szegülne szembe hú alattvalói segítő szándékával, akik megvalósítanák szívós munkával e hosszú távú építkezést, ha két kormány közti farkcsóválás közben neki épp nem volna rá érkezése.

Az RMDSZ csúcsvezetése pedig ahelyett, hogy megköszönné a kinyújtott jobbot, ellene keményen harcba száll. S felindulnak a testvéri tankok: szankcionálni, kinyírni azokat, kik szervezett formát kísérelnek adni az érdekszervezet alapszabályzatába foglalt önállóságra törekvésnek. Pártszakítással vádolnának minden cselekvésre szólító hangot, pedig él még Tőkés László bozótívógó emléke s a fiatal parlamenti képviselő megilletődöttsége, 1993-as fogadalma a Szent Mihály-templomban. Ötől nyolc évet ígérnek a belügyminiszter pri-békjei az SZNT marosvásárhelyi önkénteseinek, mire Borbély László RMDSZ-érdekképviselői alelnök imígyen veszi „védelmébe” őket: alpolgármester miért jár plakátokkal, miért nem foglalkozik az alpolgári munkával? Takács Csaba

vérmesre harapja nyelvét, kijelentvén: „Tőkés László számára csak valamilyen buziügy az aradi Szabadság-szobor!” Magának a szövetségi elnöknek népszavazás utáni vigasztaló muzsikája: mindent kivizsgálunk, elemzünk, szankcionálunk, s hallj oda, te: *de senkit sem zárunk ki sorainkból.* (Megnyugtatóan rémlik fel bennem: diákkoromban ki akartak zárni egy szervezetből, pechükre nem voltam tagja.) Kár, hogy nem veszik észre az urak, épp most, a magyar október áhíthatában milyen pártremimeszcenciákat ébresztenek reflexeik.

S mert nem veszik észre – ezért írom e sorokat szerkesztői jegyzetként –, hibáztathatják, na kit mást? A tőlük s kormányzatuktól független demokratikus sajtót. Mert Márton Árpád képviselő járja a falvakat, és ostorozza a Háromszéket (személyi konfliktus okán), kampányolva parlamenti kiszálláspénzen, s fenyegetve, hogy tönkreteszi, sőt, székházából is kisemmizi a lapot, mely nem juttat számára volt színészhez méltó, elegendő tapsmennyiséget. Az őszintébb hangvételő sajtót ostobaságaikért és politikai kétkulacsosságaik következményeiért hibáztatni könnyű, ez alkalommal mégsem ide sarkítok.

Friss esemény: Márton Árpád újkori apparatcsikként összehívja a „pártfrakciót”, s elbocsátja az integrációs bizottság egyik tagját, Szilágyi Zsoltot, aki szavazás előtt elemezni merte az alkotmánymódosítás hiányosságait (fülünk hallatára szólítva fel az RTV csütörtöki magyar műsorának néző-hallgatóit, hogy szavazzon mindenki lelkiismerete szerint), s aki – mily véletlen – épp előző napon kérte a marosvásárhelyi magyar plakátragasztók elleni atrocitások kivizsgálását.

S már ismét itthon vagyunk, a Székely Nemzeti Tanácsnál. Kár, nagy kár, hogy az RMDSZ-csúcsvezetés gőgje nem érti: munkát végeznek helyette. Hogy senki nem rágcsálja bársonyszékeik tizenhárom éve köszvényesedő lábát, hogy e muszájradikálisok a helyhatósági választásokon esetleg részt vennének, de *egységes* magyar parlamenti képviselőket akarnak. Mert sajtóbatát ide-oda, jegyezzék meg, a nemzeti minimum szemmel tartása nélkül nem lesz az egészből semmi. Szikárabban: funkcióikat féltik, amiért helyettük cselekszenek azok, akiket nem köt a két kormányzó párt iránti nyálás hűség. S mi lesz, ha nem-sokára felébred a hőkölés népe (Ady), s csak maguk maradnak, uraim? Pedig még nem lenne késő.

Tudom, mi lesz: Takács Csaba, az RMDSZ ügyvezető elnöke még egyszer bedobja egypártrendszerért sóvárgó, szerencsétlen metaforáját: „Nem tisztességes ez a több ló, több nyereg, egy fenék helyzet.”

Nem óhajtom visszabontani bölcsességét. De az a helyzet, kedves ügyvezető elnök úr, hogy Székelyföld-szerte ismét szaporodóban a lóállomány, s ha nagyon ragaszkodnak az egyetlen nyereghez, csóré fenékekkel maradhatnak.

A félreértések elkerülése végett és megnyugtatóan a Székely Nemzeti Tanács 1918. november 10-én alakult, a holnapi nap csupán az újjáéledésé. Minden jelek szerint tehát hosszú-hosszú harc áll még előtte.

(2003)